

Sağlam Çocuk Polikliniği'nden izlenen iki yaş üzerindeki çocuklarda anne sütü ile beslenmeye etki eden faktörler

Lida Güneş Bülbül¹, Ayşe Gül Özcan², Sadık Sami Hatipoğlu³

ÖZET:

Sağlam Çocuk Polikliniği'nden izlenen iki yaş üzerindeki çocuklarda anne sütü ile beslenmeye etki eden faktörler

Amaç: Yaşamın ilk iki yılında anne sütü ile beslenmeye etki eden faktörlerin belirlenmesi.

Yöntemler: Ocak 2011 - Mayıs 2012 tarihleri arasında, Sağlam Çocuk Polikliniği'nden doğumundan itibaren düzenli olarak takip edilen, 2 yaşını doldurmuş süt çocukları alındı.

Bebeklerin izlem dosyalarından doğum öncesi ve sonrası bilgileri kaydedildi. Ailenin sosyoekonomik durumu ve annenin doğum öncesi ve sonrası emzirme eğitimi alma durumu anket görüşmesi yapılarak kaydedildi. Çalışma sonucunda elde edilen verilerin yalnız anne sütü ile beslenme ve toplam anne sütü ile beslenme sürelerine etkisi araştırıldı.

Bulgular: Çalışma 200 çocuk ile tamamlandı. Hastaların %57,5'i erkek ve %56'sı sezaryen ile doğmuştu. Yalnız anne sütü alma süresi ortalama 4,3±2,0 ay, toplam anne sütü alma süresi 16,4±7,7 ay ve ilk 6 ay yalnız anne sütü alma oranı %37,5 idi. Annenin eğitim düzeyinin yüksek olması ile ailenin gelir düzeyi artması ve annenin çalışıyor olmasının toplam anne sütü süresini olumsuz etkilediği saptandı (sırasıyla p:0,009, p:0,024, p:0,001). Doğum öncesi emzirme eğitimi alan anne sayısı 21 (%10,5), doğum sonrası emzirme eğitimi alan anne sayısı 163 (%81,5) idi. Doğum sonrası anne sütü ile beslenme eğitimi alan annelerin yalnız anne sütü ve toplam anne sütü alma sürelerinin yüksek olduğu belirlendi (sırasıyla p:0,001 ve p:0,000). Bebekler bir yaşına geldiğinde emzirmeye devam eden anne sayısı 136 (%68) idi. Bir yaşından sonra emzirme eğitimi desteği alan annelerin toplam anne sütü alma süresinin daha fazla olduğu belirlendi (p:0,001).

Sonuçlar: Yaşamın ilk iki yılında toplam anne sütü ile beslenme oranının artırılması çabasında, bir yaşından sonra emzirme eğitimi desteğinin sağlanması önemli bir faktör olarak saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Anne sütü, eğitim, faktör, süt çocuğu

ABSTRACT:

The factors that affect breastfeeding in children over two years and followed by the Child Health Surveillance Clinic

Objective: The aim of this study is to determine factors which effect breastfeeding in children in the first 2 years of life.

Methods: The study included infants attained 2 years of age who are followed by the Child Health Surveillance Clinic regularly since the birth, between January 2011 - May 2012. Infants prenatal and postnatal datas were collected from medical records. Socioeconomic state of family and mother's prenatal/postnatal breastfeeding education recorded by survey interview. The factors which effects the exclusive breastfeeding and total breastfeeding time were investigated.

Results: The study was completed with 200 children. Among the study group 57.5% were male and 56% born with cesarean delivery. Mean exclusive breastfeeding time was 4.3±2.0 months and total breastfeeding time was 16.4±7.7 months and the ratio of exclusive breastfeeding in first 6 months was 37.5%. With mother's higher education level, improvement of family's income and working mother affected total breastfeeding time negatively (p:0.009, p:0.024, p:0,001 respectively). 21 mothers educated for breastfeeding prenatally (%10,5), 163 mothers educated postnatally (%81,5). Mothers educated postnatally for breastfeeding had longer time for exclusive breastfeeding and total breastfeeding (p:0,001 and p:0,000, respectively). 131 mothers continued breastfeeding when their children attained 1 year of age. Mother's who supported for breastfeeding after 1 year of age was found statistically significant longer total breastfeeding time (p:0,001).

Conclusion: Among the efforts to increase total breastfeeding ratio at the first 2 years of life, support of breastfeeding education after 1 year determined as an important factor.

Key words: Breastfeeding, education, factors, infant

Ş.E.E.A.H. Tıp Bülteni 2012;46(3):101-107

¹Uzm. Dr., Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Kliniği, İstanbul-Türkiye

²Sağlam Çocuk Polikliniği Sorumlu Hemşiresi, Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Kliniği, İstanbul-Türkiye

³Klinik Şefi, Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Kliniği, İstanbul-Türkiye

Yazışma Adresi / Address reprint requests to:
Uzm. Dr. Lida Güneş Bülbül, Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Kliniği, İstanbul-Türkiye

Telefon / Phone: +90-505-766-7797

E-posta / E-mail: drbulbul@yahoo.com

Geliş tarihi / Date of receipt:
23 Temmuz 2012 / July 23, 2012

Kabul tarihi / Date of acceptance:
02 Ağustos 2012 / August 02, 2012

GİRİŞ

Yaşamın ilk altı ayında bebeklerin sadece anne sütü ile beslenmesi gerektiği, altıncı aydan sonra ek gıdalara başlanarak anne sütü ile beslenmeye en az iki yıl süresince devam edilmesi Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından önerilmektedir. Anne sütü ile beslenme bebeğin bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimini eksiksiz olarak sağlayabilen en ideal yöntem olması nedeniyle tüm dünyada bir bebeğin yaşamının ilk altı ayı boyunca sadece anne sütü ile beslenmesi hedeflenmektedir. Sadece anne sütü ile beslenmenin sağlanabildiği bu dönemdeki bebeklerde başta enfeksiyon hastalıkları olmak üzere birçok hastalığın görülme sıklığı azalmakta ve nöromotor gelişim daha iyi olmaktadır. Anne sütü ile beslenen bebeklerde ileri yaşlarda alerjik hastalıklar, şişmanlık, tip I diyabet, kanser, multipl skleroz, ateroskleroz gibi hastalıklara, alkol bağımlılığı gibi davranış sorunlarına daha az rastlanmaktadır. Emziren kadınlarda ise meme/over kanseri, osteoporoz ve anemi daha az görülmektedir (1,2,3).

Bilinen tüm bu faydalarına rağmen ülkemizde anne sütünden yeterince yararlanılmamaktadır. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasında (TNSA) yer alan 2008 verilerine göre ülkemizde bebeklerin ilk iki ayda anne sütü alma oranı %98,5 iken sadece anne sütü ile beslenme oranı %69, 4-5 aylık bebeklerde ise anne sütü ile beslenme oranı %95,2 iken sadece anne sütü ile beslenme oranı %23,6 olarak bildirilmiştir (4). Anne sütü ile beslenme süresini etkileyen ana faktörlerin; ailenin sosyokültürel yapısı, özellikle annenin eğitim düzeyi, çalışma durumu ve doğum öncesi emzirme eğitimi alması olduğu bildirilmektedir (5,6). Ülkemizde toplam emzirme süresi TNSA 2008 verilerine göre erkek çocuklarda 16,9 ay, kız çocuklarda 14,9 ay ve tüm çocuklarda ise 16 ay olarak bildirilmiştir. (4). Anne sütü ile beslenme konusunda yapılan birçok çalışmada yaşamın genellikle ilk altı ayındaki durum değerlendirilmekte, daha az sıklıkta bildirilen çalışmalarda ise ilk bir yıl süre incelenmektedir. Diğer çalışmalardan farklı olarak çalışmamızda anne sütü ile beslenme durumu düzenli olarak sağlam çocuk polikliniğinden izlenen bebeklerde iki yaşına kadar değerlendirilmiştir.

Çalışmamızdaki birinci amacımız bir yaşından sonra anne sütü ile beslenme durumunu incelemek ve bir yaşından sonra anne sütü ile beslenmeye etki eden faktörleri belirlemektir. İkincil amacımız ise bebeklere ek gıda veya formül mama başlama zamanını belirlemek ve ek gıda veya formül mamaya başlamaya etki eden etmenleri incelemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Hastanemiz Sağlam Çocuk Polikliniğinde yılda yaklaşık 3000 bebek izlenmektedir. Tüm annelere doğum sonrası dönemde emzirme eğitimi verilmekte, bu eğitim tüm poliklinik kontrollerinde devam etmektedir. Bir yaşından sonra emzirmeye devam eden annelere emzirmenin devamı konusundaki eğitim sürdürülmektedir. Çalışmamız Ocak 2011- Mayıs 2012 tarihleri arasında yapıldı ve çalışmaya hastanemiz Sağlam Çocuk Polikliniği'nde doğumundan itibaren düzenli olarak takip edilen 2 yaşını doldurmuş süt çocukları alındı. İki yaşını doldurmamayan, doğumundan itibaren düzenli takip edilmeyen, prematüre ve doğum ağırlığı 2500 gramın altında olan, konjenital majör anomalisi olan, her hangi bir nedenden dolayı hastanede yatış öyküsü olan bebekler çalışmaya alınmadı. Çalışmaya alınan ailelerden sözlü ve yazılı onam alındı. Bebeklerin doğum öncesi ve sonrası bilgileri; cinsiyet, doğum şekli, doğum yeri, kardeş sayısı, annenin doğum sırasındaki yaşı, annenin çalışma durumu, eğitim durumu, yalnız anne sütü ve toplam anne sütü ile beslenme zamanı hasta dosyalarından kaydedildi. Çalışmayı yapan bir hekim tarafından aile ile anket görüşmesi yapıldı. Ailenin ekonomik durumu (aylık gelir/TL <1000, 1000-2000 ve >2000 olarak üç grupta incelendi), doğum öncesi emzirme eğitimi, doğum sonrası emzirme eğitimi ve bir yaşından sonra emzirmeye devam eğitimi alıp almadığı sorgulandı. Bebeklere formül mama ve ek gıda verilme zamanları, bunlara başlama nedenleri kaydedildi. Çalışma sonucunda elde edilen verilerin yalnız anne sütü ile beslenme ve toplam anne sütü ile beslenme sürelerine etkisi araştırıldı.

Annelerin bebek beslenmesi ile ilgili bilgileri (Bebeklerin ne kadar süre ile sadece anne sütü ile beslenmesi gerekir? Bebeklerin ne kadar süre emzirmesi gereklidir ?) değerlendirildi.

İstatistik

Çalışmada elde edilen demografik veriler “deskriptif” istatistik ile değerlendirildi. Yalnız anne sütü ile beslenme zamanı ve toplam anne sütü ile beslenme zamanına etki eden faktörler independent t testi ve ANOVA testleri ile karşılaştırıldı. $P < 0.05$ değeri istatistiksel anlamlı fark olarak kabul edildi.

BULGULAR

Belirlenen süre içerisinde çalışmaya katılan 200 hasta ile çalışma tamamlandı. Hastaların cinsiyet dağılımı %57,5 (n:115) erkek, %42,5 (n:85) kız şeklindeydi. Bebeklerin %56’sı sezaryen, %44’ü normal vajinal yolla doğmuştu. Doğum yeri dağılımı %50,5 (n:101) hastanemiz, %37,5 (n:75) özel hastane ve %12 (n:24) diğer devlet hastaneleri şeklindeydi.

Bebeklerin ilk 2 yıldaki beslenme durumları sorgulandığında; yalnız anne sütü alma süresi ortalama $4,3 \pm 2,0$ ay, toplam anne sütü alma süresi $16,4 \pm 7,7$ ay ve ilk 6 ay yalnız anne sütü alma oranı %37,5 (n:75) idi.

Ailelerin demografik özellikleri ve yalnız anne sütü ile beslenme ilişkileri tablo 1’de sunuldu. Cinsiyetin yalnız anne sütü alma süresi ve toplam anne sütü alma süresine etkisi saptanmadı. Yalnız anne sütü alma süresinin annenin eğitim durumu ile bir ilişkisi saptanmadı ($p:0,838$). Annelerin yaş ortalaması $28 \pm 5,5$ yıl idi. Annenin eğitim durumu >11 yıl olanlarda; eğitimi olmayan ve 1- 8 yıl eğitimi olanlara göre, toplam emzirme süresinin anlamlı oranda düşük olduğu belirlendi ($p:0,009$). Anne eğitim durumu > 11 yıl olan grup ile 9-11 yıl olan grup arasında toplam emzirme süreleri açısından fark saptanmadı.

Aile yapısı incelendiğinde kardeşi olmayan bebek-

Tablo 1: Yalnız anne sütü ve toplam anne sütü alım zamanına etki eden faktörler

	n (%)	Yalnız anne sütü emzirme süresi	p	Toplam anne sütü emzirme süresi	p
Cinsiyet					
Erkek	115 (57,5)	$4,2 \pm 2,0$	0,422	$15,6 \pm 8,3$	0,07
Kız	85 (42,5)	$4,4 \pm 2,0$		$17,5 \pm 6,9$	
Anne eğitim durumu					
yok	3 (1,5)	$5,3 \pm 1,1$	0,838	$27,0 \pm 3,0$	0,009
1-8 yıl	90 (45)	$4,4 \pm 1,9$		$17,1 \pm 7,5$	
9-11 yıl	55 (27,5)	$4,3 \pm 2,1$		$16,8 \pm 7,8$	
>11 yıl	52 (26)	$4,2 \pm 2,0$		$14,0 \pm 7,7$	
Ailenin ekonomik durumu (aylık gelir, TL)					
<1000	42 (21)	$4,6 \pm 1,7$	0,665	$18,8 \pm 7,4$	0,024
1000-2000	84 (42)	$4,2 \pm 2,2$		$16,6 \pm 7,6$	
>2000	74 (27)	$4,3 \pm 2,0$		$14,7 \pm 7,8$	
Annenin iş durumu					
Çalışıyor	51 (25,5)	$3,9 \pm 2,1$	0,134	$13,4 \pm 7,2$	0,001
Çalışmıyor	149 (74,5)	$4,4 \pm 2,0$		$17,4 \pm 7,7$	
Doğum öncesi emzirme eğitimi					
Alan	21 (10,5)	$4,8 \pm 1,6$	0,205	$18,0 \pm 6,1$	0,239
Almayan	179 (89,5)	$4,2 \pm 2,0$		$16,2 \pm 7,9$	
Doğum sonrası emzirme eğitimi					
Alan	163 (81,5)	$4,5 \pm 1,9$	0,001	$17,5 \pm 7,4$	0,000
Almayan	37 (18,5)	$3,5 \pm 2,3$		$11,4 \pm 7,5$	
Bir yaşından sonra emzirmeye devam eğitimi					
Alan	97 (71,3)	--		$21,7 \pm 4,6$	0,001
Almayan	39 (28,7)	--		$18,5 \pm 4,8$	
Doğum sonrası işe başlama zamanı					
< 6 ay	17 (33,3)	$2,8 \pm 1,9$	0,016	$10,1 \pm 6,5$	0,06
6 ay- 12 ay	16 (31,3)	$4,9 \pm 1,5$		$14,4 \pm 6,9$	
>12 ay	18 (35,4)	$4,1 \pm 2,4$		$15,7 \pm 7,5$	

ler ile kardeşi olan bebeklerin kardeş sayılarına göre yalnız anne sütü ve toplam anne sütü alma sürelerinde bir fark saptanmadı (sırasıyla p:0,56 ve p:0,06). Ailenin ekonomik durumu irdelendiğinde aylık gelirin yalnız anne sütü alım süresi üzerine etkisinin olmadığı ancak gelir durumunun aylık 2000 TL üzerinde olan grupta toplam anne sütü alma süresinin aylık geliri <1000 tl olan gruba göre anlamlı oranda düşük olduğu belirlendi (Tablo 1).

Çalışmamızda anneleri çalışan bebek oranı %25,5 (n:51) idi. Annesi çalışan bebeklerin yalnız anne sütü alma süresi etkilenmez iken, toplam anne sütü alma süresinin önemli oranda annesi çalışmayan bebeklere göre azaldığı saptandı (t:3,248, p:0,001) (Tablo 1). Çalışan annelerin işe doğum sonrası işe başlama zamanı ortalama 8,9±4,1 ay (aralık 2,5-18 ay) idi. Doğum sonrası işe başlama zamanının yalnız anne sütü ile beslenme üzerine önemli bir etkisinin olduğu, izin süresinin 6 aydan düşük olduğu grupta yalnız anne sütü ile beslenme süresinin anlamlı olarak düşük olduğu saptandı (Tablo 1). Doğum sonrası izin süresi 6 aydan az olan grupta en düşük toplam anne sütü alma süresi saptanırken, doğum sonrası izin süresinin toplam anne sütü alma süresi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkı saptanmadı (F:2,835, p:0,06) (Tablo 1). Gruplar tek tek incelendiğinde ise doğum sonrası izin süresi >12 ay olan grup ile <6 ay olan grup arasında toplam anne sütü alma süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu (p:0,068).

Çalışmamızda doğum öncesi anne sütü emzirmesi konusunda eğitim alan anne sayısı 21 (%10,5) idi. Doğum öncesi eğitim alan anne grubunda yalnız anne sütü beslenme ve toplam anne sütü alma süreleri daha fazla iken, eğitim almayan anne grubu arasında bir fark saptanmadı (Tablo1). Doğum sonrası anne sütü ile beslenme konusunda eğitim alan anne sayısı 163 (%81,5) idi. Doğum sonrası anne sütü ile beslenme eğitimi alan annelerin yalnız anne sütü ve toplam anne sütü alma sürelerinin oldukça yüksek olduğu belirlendi (sırasıyla p: 0,001 ve p:0,000) (Tablo 1).

Çalışma grubumuzda bebekler 1 yaşına geldiğinde emzirmeye devam eden anne sayısı 136 (%68) iken, annelerin %32'si (n:64) anne sütü desteğini kesmişti. Bir yaşından sonra emzirmeye devam eden

annelerin 97'si (%71) bir yaşından sonra da anne sütü ile beslenmenin devamı konusunda eğitim aldığını söylerken, annelerin 39'u (%29) eğitim olmadığını belirtmişti. . Bu iki grup toplam anne sütü alımı açısından karşılaştırıldığında bir yaşından sonra anne sütü ile beslenme eğitimi alan annelerin emzirme sürelerinin daha fazla olduğu belirlendi (t:3,545, p:0,001) (Tablo 1).

Çalışmamızdaki bebeklerin 52'sine (%26) yaşının ilk 5 ayında formül mama başlanmıştı. Bebeklere formül mama başlama zamanı ortalama 3,13±2 ay idi. Formül mama başlama nedenleri tablo 2'de, formül mamaya başlama önerisinde bulunanlar ise tablo 3'te sunuldu.

Annelerin bebeklere ek gıdaya başlama zamanı ortalama 5,2±0,7 ay, alt sınır 3 ay ve üst sınır 6 ay idi. Çalışma grubunda 121 (%60,5) annenin ek gıdaya 6 aydan önce başladığı saptandı. Ek gıdaya 6 aydan

Tablo 2: Bebeklere formül mama başlanma nedenleri

Formül mama başlama nedenleri	n	%
Anne sütü yetersizliği düşüncesi	19	36,6
Annenin işe başlaması	11	21,2
Tartı alımında yetersizlik düşüncesi	10	19,2
Bebeğin doymaması	6	11,6
İkiz eşi olması	4	7,6
Annenin gebe olması	2	3,8
Toplam	52	100

Tablo 3: Bebeklere formül mama başlamasını önerenler

Formül mama başlamayı önerenler	n	%
Anne	26	50
Sağlık Çalışanı	19	36,5
Aile ve anne	5	9,6
Diğer	2	3,9
Toplam	52	100

Tablo 4: Bebeklere ek gıdaya erken başlanma nedenleri

Ek gıdaya başlama nedenleri	n	%
Bebeğin doymaması düşüncesi	29	24,0
Formül mama ile beslenmesi	23	19,0
Tartı alımında yetersizlik	22	18,1
Alıştırmak için	15	12,4
Annenin işe başlaması	11	9,1
Anne sütünün kesilmesi	8	6,7
Anne sütünün yetersizliği	7	5,9
İkiz eşi olması	4	3,3
Annenin gebe olması/hastalığı	2	1,5
Toplam	121	100

önce başlayanların başlama nedenleri tablo 4'te sunuldu.

Annelerin bebek beslenmesi ile ilgili bilgileri değerlendirildiğinde anneler yalnız anne sütü verilme süresini %4,5 (n:9) anne 4 ay, %94,5 (n:189) anne 6 ay ve %1 (n:2) anne 8 ay olarak cevaplarken, bebeğin toplam emzirilme süresini %22,5 (n:45) anne 1 yıl, %7 (n: 14) anne 1,5 yıl ve %70,5 (n:141) 2 yıl olarak cevaplamıştır.

TARTIŞMA

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (TNSA 2008) verilerine göre, ülkemiz genelinde bebeklerin % 39'u doğumdan bir saat sonra annesini emmektedir. İki- üç aylık bebeklerde yalnız anne sütü ile beslenme %42 iken, 4-5 aylık bebeklerde %23,6, 6-7 aylık bebeklerde %1,6'dır. Ülkemizde ortalama olarak yalnız anne sütü ile beslenme süresini 3,2 ay, toplam anne sütü ile beslenme süresini 16 ay olarak tespit edilmiştir (4). TNSA 2008 verilerine göre ülkemizde altı aydan küçük ve emzirilen çocukların %25'inin hazır mama kullanımı mevcuttur. Bu oran 6-7 aylık bebeklerde %46'ya çıkmaktadır. TNSA raporunda emzirmenin ülkemizde yaygın olmasına rağmen, sadece anne sütü ile besleme alışkanlığının arzu edilen seviyelerde olmadığı, ilk altı ayda yaklaşık her beş çocuktan ikisi sadece anne sütü ile beslendiği bildirilmektedir (4). Bebek maması ve diğer sıvılara erken başlamanın yaygın olduğu, ve biberon ile beslemenin tercih edildiği vurgulanırken, TNSA 2003 verilerine göre emzirmenin yaygınlaştırılması konusunda uygulanan politikalar kapsamında sağlanan desteğin başarılı olduğu ancak bu desteğin gelecekte de devam ettirilmesi gerektiği bildirilmektedir (4). Emzirme sürenin uzatılabilmesi amacıyla çalışmamızda, bir yaşından büyük çocuklarda anne sütü ile beslenmeye olumlu veya olumsuz etki eden faktörlerin belirlenmesi hedeflendi.

Ülkemizde anne sütünün tek başına verilme süresi ve toplam süresi ile ilgili yapılan çok sayıdaki çalışmalarda da farklı oranlar bildirilmektedir (5-7). Ülkemiz İzmir ilinde geniş kapsamlı bir çalışmada yalnızca anne sütü alma süresi $4,3 \pm 2,1$ ay, toplam anne sütü alma süresi ise $8,5 \pm 5,9$ ay olarak bildirilmiştir (7). Çalışma grubumuzda saptadığımız yalnız

anne sütü alma süresi ($4,3 \pm 2$ ay) bu çalışma ile benzer, TNSA 2008 (3,2 ay) verilerinden ise yüksekti. Toplam anne sütü alma süresi ($16,4 \pm 7,7$ ay) TNSA 2008 verileri ile benzerdi.

Anne sütü ile beslenmeyi etkileyen en önemli faktörlerden birisi annenin eğitim durumudur. İlk altı ay anne sütü ile beslenme oranına annenin eğitim durumunun etkili olmadığı bildirilmektedir (8). TNSA 2008 verilerine göre ülkemizde, birinci kademe eğitim (5 yıl) alan annelerin daha uzun süre emzirdikleri, eğitim süresi arttıkça emzirme oranlarının düştüğü bildirilmiştir (4). Sadece çalışan anneler üzerinde yapılan bir çalışmada ise çalışan annelerin eğitim düzeyleri arttıkça anne sütü ile beslenme sürelerinin arttığı bildirilmektedir (9). Çalışmamızda eğitim durumu >11 yıl olan annelerde, eğitimi olmayan veya 1- 8 yıl eğitimi olan annelere göre toplam emzirme süresinin anlamlı oranda düşük olduğu belirlendi. Bu bulgu TNSA verileri ile uyumlu idi. Eğitim durumu yükseldiğinde çalışan anne oranının arttığı, bu annelerin çalışma ortamında anne sütü ile beslenme açısından desteklenmelerinin yetersiz olduğu ve bu nedenle toplam emzirme süresinin bu grupta düşük olduğu düşünüldü. Nitekim çalışmamızda saptadığımız annesi çalışan bebeklerin toplam anne sütü alma süresinin, annesi çalışmayan bebeklere göre önemli oranda düşük olması bu düşüncemizi destekliyordu.

Ülkemizde ailenin ekonomik durumu anne sütü ile beslenme süresini ters oranda etkilemektedir. Ailenin ekonomik durumu arttıkça anne sütü ile beslenme süreleri azalmaktadır (4). Çalışmamızda da ailenin ekonomik durumunun sadece anne sütü ile beslenme süresi üzerine etkisinin olmadığı ancak gelir durumunun aylık 2000 TL üzerinde olan grupta toplam anne sütü alma süresinin aylık geliri <1000 TL olan gruba göre anlamlı oranda düşük olduğu belirlendi. Ailenin ekonomik durumunun artması durumunda bebeklerin anne sütü dışındaki diğer besinlere daha kolay ulaşabilir olması durumunun anne sütü ile beslenmeyi önemli oranda olumsuz etkilediği sonucuna varıldı. Yüksek aylık geliri olan ailelerde çalışan anne oranının daha fazla olması da bu sonuç üzerine etkilidir. Bu nedenle anne sütü ile beslenme politikalarının planlanmasında, çalışan annelerin doğum sonrası ücretli izin süresinin artırıl-

ması ekonomik faktörün olumsuz etkisini azaltacaktır.

Annelerin doğum öncesi dönemde emzirme konusunda eğitim almaları sadece anne sütü alma süresi ve toplam anne sütü olma süresini olumlu olarak etkilemektedir (10). Erzurum ilinde yapılan bir çalışmada sağlık personelinden emzirme konusunda eğitim alan annelerin, bebeklerini daha uzun süre anne sütü ile besledikleri bildirilmiştir (11). Çalışmamızda doğum öncesi eğitim alan anne grubunda yalnız anne sütü beslenme ve toplam anne sütü alma süreleri daha fazla iken bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildi. Bu durum doğum öncesi emzirmesi konusunda eğitim alan anne sayısı oldukça düşük olmasına bağlandı. Ancak doğum sonrası anne sütü emzirmesi konusunda eğitim alan annelerin bebeklerinin yalnız anne sütü ve toplam anne sütü alma sürelerinin oldukça yüksek olduğu belirlendi. Bu nedenle anne sütü ile emzirme politikalarında sadece doğum öncesi emzirme eğitiminin yeterli olmayacağı, emzirme eğitiminin doğum sonrası dönemde ve tüm emzirme süresince sağlanması gerektiği düşünüldü. Çalışmamız verileri incelendiğinde; bebekler 1 yaşına geldiğinde emzirmeye devam eden anne oranı %68 idi. Yaşamlarının ikinci yılında takip edilen bu grup içerisinde, hastanemizde uygulanan bir yaşından sonra anne sütü ile beslemeye destek eğitimi verilen annelerde emzirme sürelerinin oldukça önemli oranda daha fazla olması, anne sütü ile emzirme politikalarının daha da genişletilmesi, bir yaşından sonra emziren annelere kesinlikle emzirme eğitimi verilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Bebek beslenmesinde uygun olmayan erken dönemde ek besinlerin başlanması, anne sütü verme sıklığı ve süresi üzerine olumsuz yönde etkisi olduğu gösterilmiştir (12,13). Turan ve ark. (14) yaptıkları çalışmada, annelerin ek besine başlamasındaki etkili faktörün "yetersiz anne sütü" düşüncesi olduğu bildirilmiştir. Çalışmamızdaki bebeklerin %26'sına erken dönemde formül mama başlanmış ve ortalama başlama zamanı ise 3 ay olarak oldukça erken bulundu. Formül mamaya başlama nedeni olarak en sık anne sütü yetersizliği düşüncesi ve annenin iş hayatına başlaması olduğu belirlendi. Formül mamaya

başlama kararını en sık anneler kendileri verirken, ilginç olarak ikinci sıklıkta ise bebeğin bakımından sorumlu bir sağlık çalışanının bu kararı verdiği saptandı. Bu durum halen gerek annelerin gerekse sağlık çalışanlarının anne sütü ile beslenmenin önemi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşündürmektedir. Çalışma grubunda annelerin %60'ı ek gıdaya 6. aydan önce başladığı ve ortalama ek gıdaya başlama zamanının 5,2 ay olduğu saptandı. Ek gıdaya en sık başlama nedenleri bebeğin doymaması düşüncesi, formül mama ile beslenmesi, tartı alımında yetersizlik düşüncesi ve ek gıdaya alıştırmaya amacının olduğu belirlendi. Çalışmamızda formül mama ve ek gıda ile ilgili bulgularımız değerlendirildiğinde, anne sütü ile ilgili politikalar planlanırken sadece annelerin eğitiminin yeterli olamayacağı, sağlık çalışanlarının da bebek beslenmesi konusunda eğitimlerinin bu politikalar içerisinde yer alması gerektiği sonucuna varıldı.

Sonuç olarak; sağlam çocuk polikliniğinden iki yıllık süre boyunca izlenen sağlıklı çocuklarda, yaşamın ilk altı ayında yalnız anne sütü verme süresinin etkileyen ana faktörün doğum sonrası emzirme eğitimi alma olduğu, doğum sonrası emzirme eğitimi alan annelerin yalnız anne sütü verme süresinin, bu eğitimi almayan annelere göre yüksek olduğu belirlendi. Annenin eğitim durumunun yüksek olması, ailenin ekonomik durumunun iyi olması ve annenin çalışıyor olması toplam anne sütü verilme süresini olumsuz yönde etkilediği saptandı. Doğum öncesi, doğum sonrası ve bir yaşından sonra devam edilen emzirme eğitimlerinin toplam anne sütü verilme süresini önemli oranda arttırdığı saptandı. Anne sütü yetersizliği düşüncesi, yeterli tartı alamama düşüncesi ve annenin işe başlaması faktörlerinin gerek anne üzerinde gerekse bebeğin takibinden sorumlu sağlık çalışanı üzerinde olumsuz etkilere yol açtığı, bu durumun formül mama ve ek gıdalara erken başlanmasına neden olduğu belirlendi. Anne sütü ile ilgili politikalar belirlenirken; bir yaşından sonra emzirme eğitiminin sağlanması ve sağlık çalışanlarının da bebek beslenmesi konularında eğitim almalarının sağlanmasının anne sütü ile beslenme başarısını önemli oranda arttıracığı düşünüldü.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization, UNICEF. *Global Strategy for Infant and Young Child Feeding*, Geneva: WHO, 2003: 1-4, 7-9. http://www.who.int/nutrition/topics/global_strategy/en/print.html.
2. American Academy of Pediatrics. *Nutrition and Immunity*. Chapter 31. In: *Pediatric Nutrition Handbook CD-ROM*. 4 th ed. Elk Grove Village: Abbott Laboratories, 1998: 473-84.
3. Lawrens RA, Lawrence RM. *Host-resistance factors and immunologic significance of human milk*. In: Lawrens RA, Lawrence RM (eds). *Breastfeeding*. St. Louis: Mosby, 1994: 159-95.
4. T.C. Sağlık Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2009, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008, Ankara, Türkiye.
5. Can E, Meral C, Süleymanoğlu S, Aydınöz S, Karademir F, Özkaya H, Göçmen İ. *Bir eğitim hastanesine başvuran annelerde anne sütü ve D vitamini bilincinin değerlendirilmesi*. *Çocuk Dergisi* 2008; 8(1):37-9.
6. Uslu S, Can E, Özdemir H, Bülbül A. *Bir yenidoğan ünitesinde annelerin anne sütü ile beslenme bilgi düzeyleri*. *Çocuk Dergisi* 2010;10(2):82-5.
7. Ünsal H, Atlıhan F, Özkan F, Targan Ş, Hassoy H. *Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler*. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2005; 48 (3):226-33.
8. Bülbül L, Baysal SU, Gökçay G, Ertem Vehid H, Bülbül A. *Altı aylık süt çocuklarında yalnız anne sütü ile beslenme süresi ile kan hemoglobin düzeyi ve eritrosit indeksleri ilişkisi*. *Türk Ped Arş* 2008;43 (4):119-26.
9. Çeçer Ö, Yenal K. *Çalışan annelerin emzirme sürelerini etkileyen faktörler*. *Cumhuriyet Hem Der* 2012;1 (1):10-7.
10. Ertem Vehid H, Hacıoğlu D, Vehid S, Gökçay G, Bulut A. *A study of the factors affecting the duration of exclusive breastfeeding*. *Nobel Med* 2009; 5 (3):53-7.
11. Samlı G, Kara B, Ünal PC, Samlı B, Sarper N, Gökalp AS. *Annelerin emzirme ve süt çocuğu beslenmesi konusundaki bilgi, inanış ve uygulamaları: niteliksel bir araştırma*. *Marmara Med J* 2006;19 (1):13-20.
12. Cope MB, Allison DB. *Critical review of the World Health Organization's (WHO) 2007 report on 'evidence of the long-term effects of breastfeeding: systematic reviews and meta-analysis' with respect to obesity*. *Obes Rev* 2008;9:594-605.
13. Moore ER, Bianchi M, Stephans GL. *A community hospital based breastfeeding counseling service*. *Pediatr Nurs* 1991;17:383-61.
14. Turan M, Coşkun A, Gökçay G. *Doğum sonrası erken dönemde, doğru teknik ile beslenmenin tek başına anne sütü ile beslenme süresine etkisi*. *İst Tıp Fak Mecmuası* 2000; 63 (3):286-92.